

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

МІРОШНІЧЕНКО Максим Володимирович - кандидат юридичних наук

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-3634-2418>

УДК 342.9.07, 342.92

DOI 10.32782/EP.2021.34

У статті розглядається забезпечення фінансово-економічної безпеки, як одного із пріоритетних завдань держави, оскільки вона слугує гарантією стабільного розвитку національної економіки та добробуту громадян. Суб'єкти публічної адміністрації відіграють ключову роль у створенні необхідних умов для захисту фінансово-економічних інтересів держави шляхом реалізації різноманітних методів.

Досліджуються теоретичні засади функціонування суб'єктів публічної адміністрації у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки, зокрема розкриваються поняття метод, методи діяльності, методи публічного адміністрування. Вивчення теоретичних засад є необхідним для формування цілісного розуміння процесів, що відбуваються, вдосконалення практичних підходів та інструментів та підвищення загальної ефективності системи забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Основна увага приділяється аналізу методів, які використовуються суб'єктами публічної адміністрації для забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Розглядаються адміністративно-правові методи – це методи владного впливу, які ґрунтуються на нормативно-правових актах і передбачають обов'язковість виконання розпоряджень органів державної влади. Вони включають видання нормативних актів, здійснення контролю та нагляду, застосування адміністративних стягнень; економічні методи базуються на використанні економічних важелів та стимулів, таких як бюджетне

фінансування, пільгове кредитування, податкове стимулювання. Їх метою є створення сприятливих економічних умов для діяльності суб'єктів та захисту їхніх інтересів; соціально-психологічні спрямовані на формування сприятливого психологічного клімату, підвищення мотивації та активності суб'єктів у процесі забезпечення безпеки; контролю та нагляду передбачають здійснення спостереження, перевірок та оцінки діяльності об'єктів управління з метою виявлення порушень і вжиття відповідних заходів реагування; переконання та примус використовуються для формування позитивного ставлення до вимог законодавства, а також для примушування до виконання приписів у разі їх невиконання.

Висвітлюються їхні особливості, переваги та недоліки, а також сфери застосування. Наголошується на необхідності комплексного підходу до використання різноманітних методів для досягнення максимальної ефективності у протидії загрозам фінансово-економічної безпеці.

На основі проведеного дослідження пропонуються напрями вдосконалення методів діяльності суб'єктів публічної адміністрації у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки, спрямовані на підвищення рівня захисту національних економічних інтересів.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека, публічна адміністрація, адміністративно-правові методи, економічні методи, соціально-психологічні методи, методи контролю та нагляду, методи переконання та примус.

Вступ

Забезпечення фінансово-економічної безпеки є одним із пріоритетних завдань держави, оскільки воно слугує запорукою стабільного розвитку національної економіки, добробуту громадян та економічної незалежності країни. Ефективна реалізація цієї функції багато в чому залежить від методів діяльності суб'єктів публічної адміністрації, наділених відповідними повноваженнями у цій сфері.

Вибір належних методів забезпечує не лише результативність заходів з протидії загрозам фінансово-економічній безпеці, але й дотримання принципів верховенства права, законності та прозорості. Крім того, від застосовуваних методів залежить здатність держави своєчасно виявляти й нейтралізувати потенційні ризики та загрози, а також створювати сприятливі умови для розвитку національної економіки.

Постановка завдання

Стаття має на меті розкрити сутність понять «метод», «метод публічного адміністрування», «метод публічного адміністрування у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки», а також провести різноманітних методів, що застосовуються суб'єктами публічної адміністрації при здійсненні заходів із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Результати дослідження

Основною категорією нашого дослідження є «методи публічного адміністрування у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки». Аби всебічно проаналізувати його компоненти, на нашу думку, слід започаткувати з визначення наукового змісту самого терміна «метод». Розкриття сутності цього ключового терміна дозволить нам закласти міцне підґрунтя для подальшого дослідження методів публічного адміністрування та їх застосування на практиці.

Різні науковці пропонують власні трактування сутності поняття «метод». Наприклад, вчений С.В. Бардаш розглядає метод як шлях до пізнання істини, спосіб теоретичного та практичного осягнення реальності, зумовлений закономірностями відповідного

об'єкта дослідження [1]. Натомість український дослідник М.В. Костицький інтерпретує метод як сукупність певних прийомів та операцій, за допомогою яких здійснюється процес пізнання [2]. Таким чином, метод можна вважати своєрідним інструментом для набуття нових знань.

Незважаючи на відмінності у формулюваннях, обидва визначення акцентують увагу на тому, що метод є способом, засобом для отримання нової інформації, вивчення певних об'єктів чи явищ. Проте вони відрізняються акцентами: перше визначення наголошує на зв'язку методу з об'єктивними закономірностями досліджуваного об'єкта, а друге – на сукупності конкретних процедур і дій, що становлять метод.

У контексті адміністративно-правової діяльності поняття «метод» набуває особливого значення. Його можна розглядати як інструмент, засіб здійснення певних дій та заходів органами публічної влади та їх посадовими особами. У цьому сенсі науковці, які досліджують питання адміністративного права, визначають «метод діяльності» як спосіб практичної реалізації завдань і функцій, покладених на державні органи [3].

Методи діяльності є своєрідним набором способів і підходів, за допомогою яких суб'єкти реалізують свою діяльність для отримання бажаного результату чи вирішення поставлених завдань. Вони являють собою комплекс дій, процедур та інструментів, покликаних забезпечити досягнення визначених цілей шляхом практичного або теоретичного опанування певної сфери діяльності [4].

Таким чином, методи діяльності суб'єктів публічної адміністрації є сукупністю прийомів, підходів та процедур, за допомогою яких вони виконують свої обов'язки та реалізують владні повноваження у відповідних сферах державного управління. Вибір належних методів є запорукою ефективності та результативності діяльності органів публічної влади у досягненні поставлених цілей та завдань.

Науковці юридичної галузі не дійшли консенсусу щодо єдиного тлумачення терміна «методи публічного адміністрування». Слід зазначити, що вивчення методів публічного адміністрування ґрунтується на теоре-

тичних напрацюваннях у сфері методів державного управління.

Іншими словами, на сьогоднішній день серед правників відсутній загальноприйнятий підхід до розуміння сутності та змісту поняття «методи публічного адміністрування». Разом з тим, дослідження цього питання спираються на наукові здобутки, присвячені аналізу методів державного управління, які були отримані раніше.

Відсутність єдиної точки зору в юридичному середовищі щодо визначення методів публічного адміністрування свідчить про складність та багатоаспектність цього поняття. Проте, базуючись на існуючих теоріях державного управління, науковці продовжують пошуки універсального підходу до його трактування.

Аналіз наукових праць дозволяє виокремити кілька основних підходів до визначення поняття «методи публічного адміністрування»:

1) Окремі вчені розглядають методи публічного адміністрування як сукупність практичних способів, за допомогою яких суб'єкти публічної адміністрації реалізують свої адміністративні обов'язки відповідно до обсягу та характеру їхньої компетенції. Ці методи є проявом владних повноважень суб'єктів публічного адміністрування щодо здійснення безпосереднього впливу на певні об'єкти управління в межах адміністративно-правового регулювання [5, с. 175]

2) Інші науковці визначають методи публічного адміністрування як сукупність універсальних та спеціальних способів і прийомів, які застосовуються органами влади під час виконання функцій публічного адміністрування або в процесі розробки, прийняття та реалізації рішень, спрямованих на вплив на керовані об'єкти [6, с. 159–163].

3) Також існує погляд, згідно з яким методи публічного адміністрування є способами й засобами впливу органів публічного управління чи посадових осіб на об'єкти управління, що дозволяє визначити, яким чином той чи інший суб'єкт владних повноважень здійснює свою повсякденну управлінську діяльність [7, с. 223–227].

Таким чином, незважаючи на певні відмінності у формулюваннях, більшість науков-

ців сходяться на тому, що методи публічного адміністрування є сукупністю способів, прийомів та засобів, за допомогою яких органи публічної влади реалізують свої повноваження щодо управління відповідними об'єктами.

Поняття «метод адміністрування» охоплює різноманітні шляхи та підходи, за допомогою яких суб'єкти публічного адміністрування, діючи в межах своїх повноважень, здійснюють цілеспрямований вплив на підпорядковані їм органи та громадян з метою реалізації державних інтересів. Іншими словами, це сукупність інструментів, за допомогою яких органи виконавчої влади та їхні посадові особи організують спільну діяльність та виконують покладені на них функції.

Характерними рисами методів публічного адміністрування є:

1. вони є засобом впливу виконавчих органів на підлеглі структури та громадян;
2. відображають керівну роль держави та втілюють публічний інтерес;
3. застосовуються для досягнення конкретних цілей;
4. є способами організації спільної діяльності та реалізації функцій;
5. є інструментами реалізації компетенції суб'єктів адміністрування [8, с. 228].

Таким чином, методи публічного адміністрування є невід'ємною складовою діяльності органів державної влади, оскільки дозволяють їм здійснювати управлінський вплив і забезпечувати виконання покладених на них завдань та функцій в інтересах суспільства.

Вибір відповідних методів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави залежить від суб'єкта, на якого покладено відповідальність за реалізацію цієї функції, його завдань і повноважень. Важливо зазначити, що методи не можна застосовувати окремо один від одного, вони взаємопов'язані та утворюють певну систему. Конкретний набір методів визначається метою, колом суб'єктів та особливостями їхнього адміністративно-правового статусу. Правильний підбір методів, які використовуються відповідними суб'єктами для забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, підвищує ефективність їхньої діяльності. Тому ретельне з'ясування сутності методів діяльності дозво-

лить удосконалити процес забезпечення фінансової та економічної безпеки [9].

Підходи, які використовуються органами державної влади для гарантування стабільного економічного зростання, є тотожними загальноприйнятим методам державного управління. При цьому в теорії прийнято розрізняти декілька типів таких методів залежно від їхньої сутності та спрямованості: адміністративні (організаційно-розпорядчі) методи, методи економічного характеру та соціально-психологічні методи [10, с. 145].

Адміністративні методи відрізняються принципами підпорядкування та обов'язковості. Завдяки їм суб'єкти забезпечення фінансово-економічної безпеки держави мають можливість впливати на стабільний розвиток національної економіки шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів, які містять обов'язкові до виконання приписи.

Основними ознаками зазначених методів є:

1) прямий вплив державного органу або посадової особи на поведінку виконавців через встановлення їхніх обов'язків, норм діяльності та видання конкретних вказівок;

2) односторонній вибір способу дій у певній ситуації, що має безальтернативний характер і підлягає обов'язковому виконанню;

3) безумовна обов'язковість розпоряджень і вказівок, невиконання яких може потягнути за собою різні види юридичної відповідальності.

Отже, адміністративні методи дозволяють суб'єктам забезпечення фінансово-економічної безпеки прямо впливати на розвиток економіки через прийняття обов'язкових до виконання нормативних актів. Їхніми визначальними рисами є пряме підпорядкування виконавців вказівкам державних органів, односторонність прийняття рішень та обов'язковість їх виконання під загрозою відповідальності. Такі методи забезпечують безальтернативне дотримання встановлених державою правил у фінансово-економічній сфері [11, с. 105].

Економічні методи ґрунтуються на принципі самостійного вибору суб'єктами варіанта поведінки залежно від певних економічних чинників та стимулів. Використання таких методів дозволяє отримати об'єктивну

економічну оцінку управлінських рішень, а відтак – оцінити ресурсне забезпечення відповідних суб'єктів. Поєднання економічних та адміністративних методів забезпечує максимальну ефективність механізму гарантування фінансово-економічної безпеки держави, оскільки передбачає як обов'язкові приписи, так і економічні стимули для їх належного виконання.

Дослідники відзначають, що економічні методи управління полягають у створенні умов, що дозволяють об'єктам управління самостійно вибирати оптимальні рішення, піддаваючись впливу економічних (матеріальних) стимулів.

Економічні методи державного регулювання, як правило, включають в себе такі аспекти, як прогнозування, індикативне планування, активне втручання держави в економіку, конкурентна політика, вплив на ціни на ринку, керівництво грошово-кредитною та фінансовою політикою, оподаткування, економічні стимули та інші заходи. Ці методи зазвичай відображаються у прийнятті відповідних законів, формуванні фінансових відносин з метою створення оптимальних умов для досягнення високих економічних показників.

Застосування соціально-психологічних методів сприяє формуванню сприятливих взаємовідносин у колективах та підвищенню активності суб'єктів у процесі забезпечення стійкого розвитку національної економіки.

Варто наголосити, що комплексне поєднання адміністративних, економічних та соціально-психологічних методів дозволяє максимізувати ефективність забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Існує нерозривний зв'язок між методами та компетенцією уповноважених суб'єктів, яка визначає можливі шляхи впливу на відповідні об'єкти.

Іншими словами, економічні методи надають суб'єктам свободу вибору дій виходячи з економічної вигоди, забезпечуючи економічне обґрунтування управлінських рішень.

Соціально-психологічні методи сприяють формуванню сприятливого середовища та мотивації. А поєднання всіх цих методів із адміністративними у межах компетенції відповідних суб'єктів створює комплексний

ефективний механізм гарантування фінансово-економічних інтересів держави [9].

Методи контролю та нагляду. Аналіз літературних джерел у сфері правових відносин показує, що дискусія про тлумачення понять «контроль» і «нагляд» триває протягом тривалого часу. У науковому середовищі ці терміни інтерпретуються по-різному: як засіб, форма, функція, стадія, метод, система чи спосіб. Різноманітність визначень контролю і нагляду виникає через те, що кожен підхід відображає не стільки спробу створення універсального опису цих понять, скільки відображає підхід певної галузі науки, такої як філософія, управління, політологія, юриспруденція і так далі.

Існує досить поширена думка про те, що нагляд можна розглядати як одну з форм контролю. Згідно з поглядом О. Ф. Андрійка, поняття контролю охоплює ширший спектр, ніж нагляд. Під час контролю не лише перевіряється дотримання нормативно-правових актів та прийняття рішень, але й контролюючим органам надається право втручатися в операційну діяльність контрольованих об'єктів шляхом видання обов'язкових для виконання вказівок, враховуючи особливості контролю як функції державного управління [12].

Давайте розглянемо останню групу методів, які використовуються для реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави, а саме: переконання та примус, які можна охарактеризувати як «універсальні методи державного управління». О. І. Остапенко описує, що «переконання як метод передбачає застосування морального, психологічного та матеріального впливу з боку уповноважених суб'єктів на волю та поведінку людей, що призводить до формування, зміцнення та розвитку свідомості, відповідної до цілей та завдань, поставлених перед управлінською системою» [13].

Адміністративний примус представляє собою прояв державного примусу, тобто він є одним з його варіантів. Згідно з підручником «Адміністративне право», складеним Ю. П. Битяком, В. М. Гаращуком та В. В. Зуєм, «державний примус характеризується тим, що цей метод впливу є вторинним і використовується лише після спроби використання переконання» [14].

Висновки

Підсумовуючи, слід зазначити, що проблематика методів діяльності суб'єктів публічної адміністрації у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки є надзвичайно актуальною та важливою для забезпечення стійкого розвитку національної економіки. Належне застосування наступних методів, таких, як: адміністративні, економічні, соціально-психологічні, контролю та нагляду, переконання та примусу створює необхідні передумови для захисту фінансово-економічних інтересів держави, попередження та нейтралізації загроз у цій сфері.

Проте їх ефективність значною мірою залежить від безперервного вдосконалення нормативно-правової бази, гармонізації із міжнародними стандартами, посилення координації між відповідними органами та відомствами. Перспективним напрямом наукових досліджень може стати вивчення міжнародного досвіду та напрацювання комплексних механізмів і методик ефективного забезпечення фінансово-економічної безпеки на державному рівні.

Література

1. Бардаш С.В. Метод фінансово-господарського контролю: теоретична інтерпретація. *Фінанси України*. 2010. № 3. С. 117–126.
2. Костицький М.В. Деякі питання методології юридичної науки. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 3–11.
3. Гронський С.В. Щодо методів взаємодії Державної прикордонної служби України з іншими правоохоронними органами. *Форум права*. 2014. № 1. С. 130–135.
4. Кричун М.О. Методи реєстраційної та дозвільної діяльності державної податкової служби України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 4. 2012. С. 266–272.
5. Адміністративне право України. Загальна частина : курс лекцій / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, О.В. Горбач та ін., 2011. 395 с.
6. Дзюндзюк В.Б., Мельтюхова Н.М. Публічне адміністрування в Україні: навчальний посібник. Харків: Магістр, 2011. 306 с. С. 159–163. с.

7. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навч. посіб. Київ: Атіка, 2007. 624 с. С. 223–227.

8. Адміністративне право: підручник / за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. Х.: Право, 2010. 624 с.

9. Резнік О.М. Сутність та структура адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки України. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2018. С. 69-72.

10. Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс: підручник / за заг. ред. О.М. Бандурки. Харків: Золота миля, 2011. 584 с.

11. Мельник А.Ф., Оболенський О.Ю., Васіна А.Ю., Гордієнко Л.Ю. Державне управління: навч. посіб.; за ред. А. Мельник. Київ: Знання-Прес, 2003. 343 с.

12. Андрійко О. Ф. Державний контроль: нові погляди на його сутність і призначення. Державний контроль у сфері виконавчої влади: наукова доповідь / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Юрнаукацентр, 2000. 386 с.

13. Адміністративна діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Остапенка. Львів : ЛІВС, 2002. 378 с.

14. Адміністративне право : підруч. / за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків : Право, 2013. 177 с.

Miroshnichenko M. V

METHODS OF ACTIVITY OF PUBLIC ADMINISTRATION ENTITIES IN THE FIELD OF FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY

The article considers ensuring financial and economic security as one of the priority tasks of the State, since it serves as a guarantee of stable development of the national economy and welfare of citizens. Public administration entities play a key role in creating the necessary conditions for protecting the financial and economic interests of the State by implementing various methods.

The article examines the theoretical foundations of functioning of public administration entities in ensuring financial and economic security, in particular, the concepts of method,

methods of activity, and methods of public administration are revealed. The study of theoretical foundations is necessary for the formation of a holistic understanding of the processes taking place, improvement of practical approaches and tools, and increase of the overall efficiency of the system of ensuring financial and economic security of the state. The focus is on the analysis of methods used by public administration entities to ensure the financial and economic security of the State.

The administrative and legal methods under consideration are the methods of governmental influence based on regulatory legal acts and providing for mandatory execution of orders of public authorities. They include the issuance of regulations, control and supervision, and the application of administrative penalties; economic methods are based on the use of economic levers and incentives, such as budget financing, preferential lending, and tax incentives. They are aimed at creating favourable economic conditions for the activity of subjects and protection of their interests; socio-psychological are aimed at creating a favourable psychological climate, increasing motivation and activity of subjects in the process of ensuring security; control and supervision involve monitoring, inspection and evaluation of the activity of objects of management in order to detect violations and take appropriate response measures; persuasion and coercion are used to form a positive attitude to the requirements of the law, and so on.

The article highlights their features, advantages, and disadvantages, as well as areas of application. The author emphasises the need for an integrated approach to the use of various methods to achieve maximum efficiency in countering threats to financial and economic security.

Based on the study, the author proposes directions for improving the methods of activity of public administration entities in the field of ensuring financial and economic security, aimed at increasing the level of protection of national economic interests.

Key words: *financial and economic security, public administration, administrative and legal methods, economic methods, socio-psychological methods, methods of control and supervision, methods of persuasion and coercion.*